

KUR'ÂN ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ PROBLEM VE ÇÖZÜM YOLLARI

Mehmet Mahfuz ATA*

Özet

Müslümanlar, Asr-ı saâdet'ten itibaren Kur'ân'ın en doğru şekilde okunmasına ve sonraki nesillere aktarılmasına büyük önem vermişlerdir. Kur'ân eğitim ve öğretiminin verimliliği, eğitmenin niteliğiyle, kullandığı yöntem ve metotlarla doğru orantılıdır. Bu sebeple konu alanında istenilen başarı ancak öğretim yöntem ve tekniklerini çok iyi bilen, öğrencilerle iyi iletişim kurabilen, yeniliklere açık ve kendisini sürekli yenileyebilen vasıflı öğreticiler/eğitmenler sayesinde gerçekleştirilebilir.

Ülkemizde, son dönemlerde Kur'ân öğretim yöntem ve teknikleri alanında birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Bu problemlerin çözümü için alternatif teknik ve metotların denenmesi yararlı olacaktır. Etkinliği kanıtlanmış metot ve programlardan faydalanmanın yanı sıra, fem-i muhsin sahibi, donanımlı ve yeterli olan öğreticilerin/eğitmenlerin yetiştirilmesi, Kur'ân öğretim yöntem ve teknikleri alanına yeni ve farklı kazanımlar sağlayacak, yaşanan problemlerin çözümüne de yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler

Fem-i muhsin, Öğretim, Yöntem ve Teknikler, Nitelik, Tilavet.

THE METHODS AND TECHNIQUES FOR TEACHING PROPER RECITATION OF THE QUR'AN

Abstract

Muslims have always been concerned with how to best recite the Quran and to transfer its method to the generations to come. It is clear that the success in the field of the Quran recitation can only be achieved through qualified teachers who use and have the knowledge of most appropriate teaching techniques and good communication skills with the disciples. In recent years, there shall be observed some problems and difficulties in Turkey in terms of the methods and techniques for teaching proper recitation of the Quran, which consequently requires adoption of some further alternative methods that are proven to be effective and can help to

* Dr. Isparta İl Müftü Yrd.

improve the quality of teaching. Furthermore, training teachers accordingly and equipping them with the skills of the best practice of recitation of the Holy Quran and other qualifications required is of a highly significant contribution to overcome the challenges in the field.

Key Words

Training teachers, Teaching, Methods and Techniques, Qualify, Recitation

GİRİŞ

Kıraat ilmi İslâmî ilimler içinde önemli bir yere sahiptir. Bu öneme binaen Hz. Peygamber, kendisine inen âyetleri hemen okuyor ve ashabına aktarıyordu. Nâzil olan âyetleri her yıl Hz. Cebrâil'e okuduğu, (bu esnada) bazı sahâbîlerin dinlediği, vefat ettiği yılın ramazan ayında da bu olayın iki defa gerçekleştiği ile ilgili rivayet¹ de konunun önemini ortaya koymaktadır.

İnsanlığa hidayet rehberi olarak gönderilen Kur'ân-ı Kerîm'in temel özelliklerinden biri de güzel sesle ve kendine has eda ile okunan bir kitap olmasıdır. Aslında hem Resûlullah'ın hem de ümmetinin Allah'ın kelâmını doğru ve güzel okuması, Kur'ân'ın bir emridir. Bu konuda yüce Allah, Kur'ân'ın sesli ve nağmeli okunmasını (tilâvet)², ağır ağır ve dikkatli (tertille) okunmasını³ emretmiştir. Yüce Allah Hz. Peygamber'e, vahyin okunuşunu Hz. Cebrâil'den takip etmeye ek olarak, güzel okuma ve ümmetine öğretme görevini de vermiştir. Nitekim Resûlullah'ın Übey b. Kâ'b'a, "Allah bana Kur'ân'ı sana okutmamı emretti" ve, "Lem yekünillezine keferu sûresini sana okumamı bana emretti"⁴ mealindeki hadisler (i) bunu belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber'in Kur'ân'ı ashabına ağır ağır okuması, ashaptan tertil üzere ve güzel sesle okuyanları övmesi, kıraat⁵ eğitim ve öğretiminin temellerini oluşturmuştur. Kur'ân'ı öğrenmede **semâ** (kıraati hocadan dinleyerek alma), **müşâfêhe** (kıraati hocanın ağzından alma, ona okuma ve

¹ Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 7.

² el-Bakara 2/29. Söz konusu kelime, kök itibarıyla "izlemek" anlamına gelir. Râgıb el-İsfahânî'ye göre tilâvet, Allah'ın indirdiği kitapları izlemekle ilgilidir. Bu bazen onları okumak, bazen de onlardaki emir, yasak, öğendirme, sakındırma gibi hususlara uymakla gerçekleşir (*el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*, Tahran, ts., s. 75).

³ el-Furkân 25/32; el-Müzemmil 73/4.

⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 130, 137, 185; Buhârî, "Tefsîr", 98, "Menâkıbü'l-Ensâr", 16; Müslim, "Salâtü'l-Müsâfirîn", 39; Tirmizî, "Menâkıb", 33.

⁵ Sözlükte, "okumak, tilâvet etmek, telaffuz etmek" anlamında masdar; terim olarak, Râgıb el-İsfahânî'ye göre, "tertilde harf ve kelimeleri birbirine katma"ya denir (*el-Müfredât*, s. 90-91). İbnü'l-Cezerî'ye göre, "Kur'ân kelimelerinin nasıl okunacağını ve râvilerine nisbet etmek suretiyle bu kelimeler üzerindeki farklı okuyuşları konu edinen bir ilimdir" şeklinde tarif edilmiştir (*Müncidü'l-Mukriîn*, Beyrut 1400/1980, s. 3). Ayrıca kıraatin, Kur'ân lafızlarının ne şekilde eda edileceğinden bahseden bir terim olarak tanımlanır (bk. Tehânevî, Muhammed A'lâ b. Ali, *Keşşâfü İstılâhâtü'l-Fünûn*, Kalküta 1862, I, 31; Nihat Temel, *Kıraat ve Tecvid İstılahları*, İstanbul 1997, s. 85).

tashih ettirme) ve **arz** (bir hocanın huzurunda ona ezberlerden veya mushaftan okuyarak kıraat dinletme) gibi metotlar bulunmaktadır. Bu usullerin hepsi Hz. Peygamber'e dayanır. Sahâbîler de aynı metotlarla Kur'an'ı öğrenmiş ve başkalarına öğretmişlerdir.⁶ Nitekim kıraat ilmini öğrenmenin müslümanlara farz-ı kifâye olduğu söylenmiştir.⁷

Kur'an'la meşgul olanlara ehlü'l-Kur'an, sâhibü'l-Kur'an⁸ ve hâmilü'l-Kur'an⁹ denilmiştir. Hz. Peygamber ehl-i Kur'an'ı "ehlullah ve Allah'ın has kulları" olarak nitelemiştir¹⁰ ve Kur'an'ı ezberledikten sonra unutmayan hafıza (hâmil-i Kur'an'a) saygının dolaylı olarak Allah'a saygı demek olduğunu ifade etmiştir.¹¹ Bunun yanında Kastallânî (ö. 923/1517) Kur'an'ı ezberleme ve yerleştirme fiili için "cem'" kavramını kullanmıştır.¹²

Kur'an'ın öğrenilmesi ve öğretilmesi hususunda Allah Resûlünden rivayet edilen bir hadis-i şerifte, "Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir"¹³ buyrulmuştur. Ancak Kur'an öğrenimiyle ilgili yapılan teşviklerin çoğu onu sadece ezberlemeyi değil, aynı zamanda manasını anlamayı ve gereğince amel etmeyi de hedeflemiştir. Nitekim ilk dönemden bu yana, Kur'an-ı Kerim'in okunmasına işaret eden âlimlerin çoğu, o yüce kitabın anlaşılması, üzerinde de düşünülmesi gerektiğini vurgulamışlardır.¹⁴

Kur'an-ı Kerim, insanlığın kurtuluşu için gönderilen ve hükmü kıyamete kadar geçerli olacak, en son ilâhî kitaptır. Peygamber Efendimiz, Kur'an-ı Kerim'i okumuş, öğretmiş ve onun getirdiği hayat ölçülerini bizzat uygulayarak

⁶ *Müsned*, I, 374, 380; Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'an", 32; Ebû Hâris Muhammed b. Mustafa Ahmed b. Şu'ayb, *el-Kelimâtü'l-Hisân fîma ya'înu ala'l hıfzı ve'l-Kur'an*, Mektebu evlâdu's-Şeyh li't-turâs, ys., ts., s. 50-51.

⁷ İbnü'l-Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn*, Beyrut 1400/1980, s. 114; Abdülhamit Birışık, "Kıraat", *DİA*, XXV, 430-431.

⁸ bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 128, 242; Ebû Davud, "Vitr", 20; Tirmizî, "Sevâbü'l-Kur'an", 18.

⁹ İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl, *Lisâni'l-Arab* (nşr. Muhammed Abdülvehhâb Muhammed es-Sâdik el-Ubeyd), 3. bs., Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts., III, 332; en-Nevevî, Ebu Zereriya Yahya b. Şeref, *et-Tibyan, fî adabı hemeleti'l-Kur'an*, (neşr. Muhammed Rıdvan Arkosî), 1. bs., Beyrut 1434/2013, s. 61-62.

¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 128, 242; Dârimî, "Fezâilü'l-Kur'an", 1.

¹¹ Ebû Davud, "Edeb", 20.

¹² Kastallânî, Ebü'l-Abbas, *İrşâdü's-Sârî*, Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî, ts., XI, 162.

¹³ Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'an", 21; Tirmizî, "Sevâbü'l-Kur'an", 15.

¹⁴ Zerkeşî'nin eserinde "Faslün fî Kerâheti'l-Kur'âni bilâ Tedebbür" (Kur'an'ı düşünmeksizin okumanın mekruh olması) şeklinde bir bölüm açmış olması oldukça manidardır (bk. Zerkeşî, Bedreddin, *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'an*, Beyrut, ts., I, 455).

açıklamıştır. Buradan hareketle bir müslümanın Kur'ân-ı Kerîm'e karşı vazifesini öğretmek, öğretmek, okumak, anlamak ve uygulamak şeklinde özetleyebiliriz.¹⁵

A) KUR'ÂN ÖĞRETİMİNİN MAHİYETİ

Kur'ân'ı öğrenen ve öğretenlerin, yaşayan ve başkalarına ulaştırınların alacakları mükâfatları içeren pek çok rivayet bulunmaktadır.¹⁶ Söz konusu rivayetler hem sahâbeyi hem de günümüze kadar olan ehl-i Kur'ân'ı, Kur'ân öğrenmeye ve öğretmeye teşvik etmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm eğitimi, genellikle öğreten merkezli bir eğitim metodu olarak yapılmaktadır. Kur'ân eğitmeni/uzmanı, âyetleri oluşturan harfleri, kelimeleri ve cümleleri bizzat okuyarak, gerektiğinde tekrarlar yaparak, zaman zaman önemli noktalara işaret ederek, Kur'ân dersini hem teorik hem pratik bir çerçevede yürüten bir eğiticidir. Bu nedenle, iyi bir Kur'ân eğitimi için seçilecek hocanın hem alanında yeterli, hem de okuyuculuk özelliğine sahip donanımda bulunması gerekmektedir. Kur'ân eğitim ve öğretiminde başarı, mevzuat ya da müfredatta değil, Kur'ân öğretmenin ehliyetinde aranmalıdır. Çünkü uygulamadaki eksiklik ya da hatalar, o öğrencinin Kur'ân okuyuşunda daha sonra onarılması güç tahribatlara neden olabilmektedir.¹⁷

Her ilmin kendine mahsus öğretim yöntemleri olduğu gibi Kur'ân-ı Kerîm okumayı öğrenmenin ve öğretmenin de özel yöntemleri vardır. Bu çalışmada Kur'ân öğretim yöntem ve teknikleri ile bunlarla alakalı problem ve çözüm önerileri üzerinde durmaya çalışılacaktır. Ayrıca meslektaşlarımızın uygulamalarından ve meslekî tecrübelerinden istifade edilmeye gayret gösterilecek, Kur'ân-ı Kerîm öğretiminde kullanılan yöntem ve tekniklerin neler olabileceğine değinilecek, bu bağlamda yaşanan problemlere çözüm önerileri verilmeye çalışılacaktır.

B) KUR'ÂN ÖĞRETİMİNDE DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR

Müslümanlar ilk dönemlerden itibaren Kur'ân'ın hem kendisine hem de onun öğretim ve tilavetine büyük önem vermişlerdir. Bunun temelini büyük ölçüde hadis-i şerifler, sahabe ve tabiîn uygulamaları oluşturmaktadır. Şimdi de Kur'ân öğretiminde dikkat edilmesi gereken hususların neler olduğuna geçebiliriz.

¹⁵ Dârimî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 11; Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 21; Nazif Yılmaz, "Kur'ân Öğretiminde Yöntem ve Teknikler", *Etkili Din Öğretimi*, Eylül 2010, s. 531.

¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 223; VI, 110; Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 20, 21.

¹⁷ Fatih Çollak, "Kur'ân-ı Kerîm Öğretim Teknikleri", *Etkili Din Öğretimi*, Eylül 2010, s. 515.

1. Kur'ân Okumada Zihinsel ve Bedensel Hazırlık: Kur'ân okurken abdestli olunması,¹⁸ eûzü besmele ile başlanması,¹⁹ bedenün fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmış olması, Kur'ân âdabına uygun olarak oturulması, ruhî-zihnî hazırlığın tamamlanmış olması, beden ve yer temizliğinin yapılmış olması, kibleye yönelmiş olması, bu mümkün değilse her hangi bir yöne yöneyilmiş olması, sabah vaktinin veya uygun bir zamanın tercih edilmesi, mütevâtir kıraatin okunması, güzel sesle okunması,²⁰ okuyucunun sesinde bir probleminin olmaması, metnin okunmaya hazır hale getirilmiş olması,²¹ tertil²² üzere (acele etmeden, yavaş yavaş, anlamını düşünerek) okunması, huşû ve tedebbürle (düşünerek) tilâvet edilmesi, tertip üzere²³ okunması,²⁴ hüznle²⁵ tilâvet edilmesi gibi belli başlı hususlara dikkat edilmesi önem arz etmektedir.²⁶ Söz konusu durumlar mushafa dokunarak yapılan kıraattir.

Hakiki anlamda yapılan Kur'ân tilâvetinde dil, akıl ve kalp birlikte vazife yapar: Dilin görevi tertil üzere harflere hakkını vererek okumak; aklın işlevi, mânâların tefsirini yapmak; kalbin görevi ise okunanın etkisi altında kalmak ve kendisine çeki düzen vermektir. Dolayısıyla Kur'ân dil ile okunur, akıl tercüme eder, kalp ise ders alır.²⁷

2. Harf ve Âyetlerin Doğru Seslendirilmesi: Kur'ân'daki harflerin, kelimelerin ve cümlelerin seslendirilmesi esnasında ortaya çıkan, kulağa ve ruha hoş gelen, diğer söz türlerinde pek rastlanmayan bir mûsiki vardır. Ayrıca Kur'ân lafızlarındaki harf ve harekeler arasında mükemmel bir uyum vardır. Harflerin sesleri de birbiriyle uyum halinde olup ahenkli bir ses meydana getirmektedir. Bu durum bir sûrenin başından sonuna kadar devam eder.²⁸ Öncelikle harflerin doğru

¹⁸ "O'na (Kur'ân'a) Ancak tertemiz olanlar dokunabilir" (el-Vâkıa 56/79).

¹⁹ Bir âyette Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kur'ân okuyacağın zaman kovulmuş şeytandan Allah'a sığın" (en-Nahl 16/98).

²⁰ Konuyla ilgili olarak Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kur'ân'ı seslerinizle süsleyin" (bk. Ebû Ubeyde Kasım b. Sellâm, *Fezâilü'l-Kur'ân*, Beyrut 1995, s. 159 vd.

²¹ Konuyla alakalı olarak Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kur'ân'ı seslerinizle güzelleştiriniz. Şüphesiz güzel ses Kur'ân'ın güzelliğini artırır" (bk. Ebû Davud, "Salât", 355; Dârimî, nr. 3504).

²² Seyyid Ahmed Abdülvâhid, "Kur'ân-ı Kerîm'de Okuma (Kıraat) Lafızları" (çev. Ali Akpınar), *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas 1998, sy. 2, s. 200.

²³ Bir sûrenin tamamının ya da bir bölümünün tilâvet edilmesi.

²⁴ en-Nevevî, *et-Tibyan*, s. 99.

²⁵ Bu konuda Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Kur'ân tesirli (hüznle) indirilmiştir. Onu okuduğunuz zaman ağlayınız, ağlayamazsanız, ağlar gibi yapınız" (Ebû Ubeyde, *Fezâilü'l-Kur'ân*, s. 135-140).

²⁶ en-Nevevî, *et-Tibyan*, s.78-vd.; İsmail Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, İstanbul: İFAV Yayınları, 2013, s. 386-399; Mustafa Özel, "Kur'ân-ı Kerîm'i Okuma ve Adabı", *Diyanet İlmî Dergi*, XLIII, sy. 2, 2007, s. 86-90.

²⁷ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, s. 397.

²⁸ Subhî es-Sâlih, *Mebâhis fî ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut 1968, s. 313-340.

seslendirilmesi ve tecvid eğitimi, Kur'ân öğretiminde en önemli aşamadır. Harf öğrenimi, alanında uzman ve ehil kişilerden alınmalıdır. Bununla birlikte kelimelerin de bir bütün olarak ahenkli bir biçimde akıcı bir üslûpla okunması, harflerin çeşitli şekilleri ve seslerini yönlendiren hareketlerin öğretilmesi lazımdır.²⁹ Bu alandaki kaynak eserlerde, "Bâbü mehârici'l-hurûf" adı altında incelenen "harflerin çıkış yerleri" hususunun ilk bölümlerde yer alması konunun önemini göstermektedir. Fakat çoğunlukla öğrencilerimiz/eğitmenlerimizin dahi bu konuda istenilen yeterlikte olmadıkları görülmektedir. Gerek Kur'ân kurslarımızda gerekse Kur'ân eğitimi veren diğer kurumlarda bu konuya (gerekten) önem verilmemekte bu sebeple de öğretimde istenilen seviyeye gelinememektedir.³⁰

Âyetlerin doğru seslendirilmesi ise Kur'ân'ın doğru okunmasında en önemli hususlardan biridir. Çünkü Kur'ân'ın okunmasında doğru seslendirme çok önemlidir. Bunun gerçekleşebilmesi için öğrencinin, okulda ve evde çokça Kur'ân dinlemesi gerekir. Bu eğitim sırasında okuldaki ders araç ve gereçlerinin yoğun bir biçimde kullanılması yerinde olacaktır. Bu yolla öğrencinin kulağı doğru seslerle dolacağı için bu uygulama ona ciddi katkıda bulunur. Bu uygulamaların bir diğer yararı da öğrencinin âyetleri daha kolay ezberlemesini sağlamaktır.

Eğitmen, öğrencilerin ezberlemeleri gereken bölümleri önceden doğru okumalarını sağlar. Çünkü yanlış ezberlenen kelimelerin daha sonra düzeltilmesi çok daha zor olacaktır. Bu nedenle ezber öncesi aşamada tek tek ya da gruplar halinde bütün öğrencilerin ezberlenecek bölümü öğretmenin karşısında okumaları faydalı olacaktır.

3. Şifahî ve Görsellik: "Kur'ân, fem-i muhsinden (uzman ağzı veya güzel icra eden kişi) öğrenilir"³¹ sözü çok yaygındır. Yani Kur'ân, onu doğru ve güzel okuyanlardan öğrenilir. Bu söz, Kur'ân öğreniminde görselliğin ve işitselliğin önemini gösterir. Kur'ân tâlimi şifahî yapılan bir ilimdir. Eğitmen, okunacak veya

²⁹ *Diyanet İlmî Dergi*, Kur'ân'ın Nüzûlünün 1400. Yılı Anısına, Kur'ân Özel Sayısı, 2. bs., Ankara 2012, s. 615; Muhammed Vehbi Dereli, "Kur'ân-ı Kerîm Öğretim Teknikleri Bilgisi", s. 3-4.

³⁰ Mustafa Atilla Akdemir, "Kur'ân Ezberinde Kalite İhtiyacı ve Donanımlı Hafızlık", *Usul İslâm Araştırmaları*, sy. 3, İstanbul 2013, s. 35-36.

³¹ Fem-i muhsin; doğru telaffuzu, güzel ifade ve edayı gösteren ağız demektir. Araplarda bu terimin kullanımı yaygın değildir, daha çok bizde kullanılmaktadır. Araplar genellikle "müşâfêhe" terimini kullanırlar. Bunun manası; 'Kur'ân-ı Kerîm'i ilk öğreticiye bağlayan zincire halka olmuş, indirildiği şekilde okuma gayreti ve hassasiyetiyle, lafızların en doğru ve fasih bir şekilde telaffuz etme ve öğretme maharetini kazanmış bir hocadan okuma işidir'. Bk. İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed, *en-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, Matbaatu Muhammed, Mısır, ts., I, 212; Mehmet Akif Koç, "Kur'ân Kıraatinde Türklere Özgü Mahalli Okuyuş Sorunu", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 51:2 (2010) s. 84.

ezberlenecek bölümleri kendisi okuyarak gösterir, video ve CD'lerdeki kayıtları seyrettirir ve dinlettirir.

4. Tekrarlama: Öğrencilerin, sadece güzel okuyanları dinlemeleri yeterli değildir. Onlardan öğrendiklerini kendi sesleriyle icra etmeleri gerekir. Tilâvetin istenilen düzeyde gerçekleşmesi için hem dinlemede hem de okumada tekrar çok önemlidir. Kendi sesini kayda alıp dinleyebilir.

C) KUR'ÂN ÖĞRETİMİNDE ÖĞRETİM TEKNİKLERİ NOKTASINDA KARŞILAŞILAN PROBLEMLER ve ÇÖZÜM YOLLARI

Kur'an-ı Kerîm öğretiminden arzu edilen başarının elde edilememesinin nedenleri arasında; alan bilgisi yetersizliği, yöntem eksikliği ve tilâvet tavrının iyi öğrenilememesi, mehâric-i hurûf ve tecvidin iyi öğretilmemesi ile harflerin doğru öğretilmemesi ilk sıralarda gelmektedir.

1. Alan Bilgisi Eksikliği

Kur'an-ı Kerîm'in, amaçlanan düzeyde tilâvet edilememesindeki temel etkenlerden biri alan bilgisi eksikliğidir. Öyle ki, günümüzde Kur'an eğitimi veren öğreticilerin çoğu bu noktada ciddi sıkıntılar çekmektedir. İmam-Hatip liselerinde verilen Kur'an eğitiminin ihtiyacı karşılamaması, İlahiyat fakültelerinde Kur'an-ı Kerîm ders saati sayısının az olması ve müfredattan kaynaklanan nedenlerden dolayı öğreticiler, yeterli alan bilgisine sahip olamamakta, bu da beraberinde ciddi problemler doğurmaktadır. Yaşanan sorunların giderilebilmesi için İlahiyat fakülteleriyle, İmam-Hatipler ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında çalıştayların³² düzenlenmesi, daha kalıcı planlı ve programlı bir bilgi alışverişi sağlanması gerekmektedir.³³ Kur'an öğretiminin temel bilgilerini teorik olarak almamış veya kavrayamamış bir öğreticinin/eğitmenin de Kur'an öğretmesi, muhatap üzerinde telafisi mümkün olmayan sonuçlar meydana getirmektedir. Öğrencilerin en çok şikâyet ettikleri konular arasında, öğreticilerin bilgilerini güncellememeleri ve kendilerini yenilememeleri gelmektedir. Örneğin küçüklüğünde yanlış bir telaffuzla öğrendiği bir sûreyi tekrar değiştirip öğretmek, öğreticiye ciddi sıkıntılar vermektedir. Kur'an öğretiminin kaideleriyle ilgili yeterli ölçüde doğru bilgiye sahip olmayan öğretici, meslektaşları ile sürekli çatışma ve tartışma yaşamaktadır. Yaşanan olumsuzlukların önüne geçmek için öğreticilerin eğitim aldıkları süreçte kaliteli bir şekilde yetiştirilmeleri gerekmektedir. Burada Kur'an eğitmenine büyük görevler düşmektedir.³⁴

³² SDÜ İlahiyat Fakültesi ile Isparta İl Müftülüğü arasında altı ayda bir düzenlenmiş olan (19 Aralık 2012) "Kur'an Öğretim Yöntem ve Teknikleri Çalıştayı" buna örnek teşkil edebilir.

³³ Ali Akdoğan, "Dini Hayat Açısından İlahiyat Fakülteleri ve Diyanet Teşkilatının Fonksiyonu", *Diyanet İlmî Dergi*, XLIV, sy. 3, Temmuz-Ağustos-Eylül 2008, s. 109.

³⁴ Osman Egin, "Kur'an Öğretiminde Problemler ve Çözüm Önerileri", *Etkili Din Öğretimi*, s. 601.

Öğretici okuduğu bilgileri doğru anlamalı, doğru yorumlamalı ve uygulama becerisine sahip olmalıdır. Harflerin çıkış yerlerini, ana karakterlerini, harfler arasındaki münasebetleri, uygulama esaslarını bilmek problemi çözüme kavuşturmanın en önemli ayağıdır.³⁵ Kur'ân öğreticisi gerekirse tashih-i hurûf kursları ile hizmet içi eğitim seminerlerine katılarak kendini bu alanda geliştirmelidir.

Bilindiği üzere İlahiyat fakülteleri, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ihtiyaç duyduğu din görevlisi kadrosunu yetiştiren yüksek öğrenim kurumlarıdır. Her geçen gün başkanlık kadrosunda görev alan İlahiyat mezunlarının sayısı artmaktadır. Bu da bu misyonu üstlenen personelin meslekî yeterlilik durumlarını ve bu görevlere ne kadar hazır olduklarını gündeme getirmektedir.

İlahiyat fakülteleri müftülük, vaizlik, Kur'ân kursu öğreticiliği ve imamlik gibi meslek alanları itibarıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'nın amaç ve hedeflerine yönelik öğrenciler yetiştirmeye gayret göstermektedir. Diğer yandan bu fakülteler, ilâhiyat sahasında lisansüstü düzeyde ilmî çalışmalar yapabilecek ilim adamlarını da yetiştirmektedir. Çok yönlü görev ve sorumluluklara sahip olan İlahiyat fakültelerinin, Kur'ân-ı Kerîm öğretimindeki problemler ve çözüm yollarıyla alakalı birtakım çalıştay ve sempozyumlar düzenlemesi ve bu işlevi yerine getiren ilgili kurumlarla iş birliğine gitmesi artık zorunlu hale gelmiştir.

2. Yöntem Bilgisi Eksikliği

Kur'ân öğretim ve yöntemlerinin neler olduğu hususunda genel geçer bir metodun varlığından söz etmek mümkün değildir. Belli ilke ve esaslara dayalı, fakat daha çok herkesin kendi yöntemini uygulayarak Kur'ân öğrettiği bilinmektedir. Günümüzde insan zihninin öğrenmeyi nasıl gerçekleştirdiği çok net bir şekilde ve örnekleriyle önümüze gelmektedir. Talebeye alışlagelmiş metotla öğretmek yerine, onun öğrenme, anlama, algılama, muhafaza etme becerisine uygun usul ve esaslar tavsiye edilmelidir. Kur'ân-ı Kerîm'deki tecvid kurallarının her biri meleke haline getirilmeden, Kur'ân tilâveti arzu edilen seviyede gerçekleştirilemez. “Meleke kesbetmek”, öğretilmek istenen kuralın sistematik hale getirilmesi ve yeteri kadar tekrar edilmesiyle mümkün olabilir. Yani bu kuralların uygulanışı sırasında okuyucu, zorlanmadan okuyuşunu sürdürebilmelidir. Bu noktada öğreticiye büyük görevler düşmektedir. Bu bağlamda ilk olarak yüzüne okumayı geliştiren öğrencilere “çok sayfa okutmak yerine aynı sayfayı çok defa okutmak” tercih edilir.

³⁵ Osman Egin, "Kur'ân Öğretiminde Problemler ve Çözüm Önerileri", *Etkili Din Öğretimi*, s. 601-602.

Örneğin, öğretici öğrenciden, çalıştığı bölümü otuz defa okumasını isteyerek, her gün düzenli olarak bunun takibini yapıp, bir belgeye kaydedebilir.³⁶

Tecvid kuralları sınıflarda teorik olarak anlatılmamalı, onun yerine verilmek istenen tecvid kurallarının Kur'an-ı Kerim'de yoğun olarak geçtiği sayfalar tespit edilerek fotokopiyle çoğaltılmalı ya da farklı âyetlerde geçen örnekler bir araya getirilerek sayfalar oluşturulmalı, grup halinde bu sayfalar üzerinde meleke kazanıncaya kadar meşk çalışması yapılmalıdır. Gerektiğinde öğrencilerden örnekler tek tek dinlenilmelidir. Tecvid konularının her biri müstakil olarak çalışılmalı ve kavratılmalıdır. Tecvid kurallarının tamamıyla kavranması ve meleke haline gelmesinden sonra tahkik³⁷ usulüyle Kur'an-ı Kerim hatmine geçilmelidir. Ezberlenecek sayfalar üzerinde aynı yöntem uygulanmalıdır. Okunması alışkanlık haline gelmiş yanlış kelimeler üzerinde daha çok yoğunlaşarak tashih çalışması yapılmalıdır.³⁸

3. Tilâvet Tavrını Oluşturamama

Kur'an-ı Kerim'i tilâvet edenin nağmeleri, okuyucu ve dinleyici üzerinde manevi açıdan tesir meydana getirmelidir. Kur'an okuma tavrını oluşturmanın ilk adımı, iyi bir dinleyici olmaktan geçmektedir. Dinleme aşamasında aynı tavır üzerinde yoğunlaşma başarıyı artıracaktır. İkinci adım, mırıldanmaya geçmektir. Bu da kısık bir sesle dinlenen okuyuşun taklit edilmesidir. Üçüncüsü ise fırsat bulduğu her ortamda çekinmeden okumaktır.³⁹ Utanma ve eleştirilme kaygısı, Kur'an tavrı oluşturmada en büyük engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan tilâvetle ilgili kavramlara farklı anlamlar yüklemek. Örneğin, "şiddet" kavramı yaygın olarak harfin sertçe telaffuz edilmesi şeklinde anlatılmaktadır. Oysa kıraat literatüründe "şiddet", bu sıfatı haiz harfleri okurken sesin hapsolmesi (yayılmaması) anlamında kullanılmaktadır.⁴⁰ Kur'an tilâveti, mümkünse sesli olarak kaydedilerek alınan mesafe sürekli gözlenmelidir. Örneğin, müftülükçe düzenlenen tashih-i hurûf kursunda ilk dersler CD'ye kaydedildi. Daha sonra bu sûreler kursiyerlere dinletildi. Kursun sonunda kursiyerlere tekrar aynı sûreler dinletilip

³⁶ Osman Egin, "Kur'an Öğretiminde Problem ve Çözüm Önerileri", *Etkili Din Öğretimi*, s. 602.

³⁷ Bir şeyin hakkını vererek yapmak demektir. Kıraat ıstılahatında ise "bir harfin hakkını vermek, hareke, izhar ve gunneleri özenle ve harfleri birbirine karıştırmadan tane tane okumak" anlamına gelmektedir (bk. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, Mısır, ts., I, 205; İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, s. 176; Nihat Temel, *Kıraat ve Tecvid İstılahları*, s. 126.

³⁸ Osman Egin, "Kur'an Öğretiminde Problem ve Çözüm Önerileri", *Etkili Din Öğretimi*, s. 602.

³⁹ Osman Egin, "Kur'an Öğretiminde Problem ve Çözüm Önerileri", *Etkili Din Öğretimi*, s. 604-605.

⁴⁰ Osman Egin, *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu- I (30 Mart-1 Nisan 2012)*, Ankara: DİB Yayınları, 2013, s. 122.

yapmış oldukları hatalar düzeltildi. Böylece kursiyer belli bir eğitim seviyesine ulaşmış nereden hata ettiğinin farkına varabilmiş oldu.⁴¹

Bir başka konu ise öğrencilerin güzel Kur'an okuyacakları bir ortam bulamamalarıdır. Yani onlar için bol bol uygulama yapacakları vesileler oluşturulmamaktadır. Özellikle hazırladıkları aşırıları, âdet olduğu üzere halk arasında devamlı okunan sûreleri, cemaatin önünde icra imkânı (mübarek gün ve geceler, evlilik ve sünnet merasimleri, mezuniyet ve kulüp etkinlikleri, bazı kutlamalar, cami içi, fakülte içi ve fakülteler arası bazı programlar ve Kur'an okumayı ezberlemeyi teşvik eden bazı yarışmalar düzenlenerek öğrencilerde bir heyecan ortamı meydana getirmek gibi faaliyetlerde) bulabilecekleri fırsatlar tanınmamaktadır.⁴² Öğrenci ve kursiyerlerin başarılı olabilmesi için ilgili kurs ve kurumlar tarafından bahsedilen imkân ve fırsatlar tanınmalı, cami ve diğer yerlerde meslekî tatbikat alanı oluşturulmalıdır. Diğer taraftan öğrencilere "özgün Kur'an tavrını" öğretmek, seçkin Kur'an okuyucularının ve hafızların sesini dinletmek, doğru telaffuz ve tavri elde etmeleri hususunda yardımcı olacaktır.

Nitelikli Kur'an tilâvetini öğrenmede, takip edilmesi gereken hususlar konusunda şu öneriler getirilebilir: Kur'an'ı ibadet maksadıyla okuma, anlama ve onun ahlâkını özümseme, Kur'an metnine âşina olma, özgün bir tilâvet tavrı oluşturma, tilâvetle ilgili kavramları anlamlandırma, harflerin çıkış yerlerini tanıma, harflerin sıfatlarını bilme, medlerin ölçülerine riayet etme, sakın harflere hareke vermeme, tutma kurallarını uygulama, ince ve kalın sesli harfleri ayırabilme, ince sesli harflerde standart oluşturma, hükmü'r-râyı doğru bir şekilde uygulama, vakf ve ibtida kaidelerine uyma, tanınmış kurrâları çokça dinleme, yeni yöntem, teknik ve görsel materyallerden faydalanma.⁴³

4. Harflerin Doğru Öğretilmesi

Öncelikle Kur'an-ı Kerim'in doğru öğretilmesinin temel şartı harflerin sıfatlarına uygun bir şekilde mahreçli olarak öğrenciye bellettirilmesidir. Bunun için de birtakım teknikler kullanılmaktadır. Bu tekniklerin başında, derslere öncelikle harflerin tanıtılmasıyla başlanması, harfler mahreçlerinden çıkarılarak iyice kavratılıncaya kadar üzerinde durulması,⁴⁴ harflerin sıfatları, kelime ve âyet içindeki durumlarının (tecvid bilgisi) öğretilmesi, çıkış yeri, bazı özellikleri (sıfatları) ve verdiği seslerin iyice öğretilmesi, ses ve şekil yönünden benzerliği

⁴¹ Isparta İl Müftülüğü'nce 29 Kasım 2011- 27 Mayıs 2012 tarihleri arasında düzenlenen Tashih-i Hurûf kursu.

⁴² Yusuf Alemdar, "İlâhiyat Fakültelerinde Kur'an Dersleriyle İlgili Problemler", *CÜİFD*, XII, 2008, s. 203.

⁴³ Osman Egin, "Kur'an Öğretiminde Problem ve Çözüm Önerileri", *Etkili Din Öğretimi*, s. 605.

⁴⁴ Davut Kaya, "Kur'an-ı Kerim Öğretim Yöntemlerinin Geliştirilmesi", *Etkili Din Öğretimi*, Eylül 2010, s. 520.

olanların kendi aralarında gruplandırılarak farklılıklarıyla belletilmesi, harflerin her birinin ismi, harflerin seslendirilmesini sağlayan hareketler, kullanılan işaretler ve verdiği seslerin iyice kavratılması, ardından da harf tâlimi yaptırılması gelmektedir.⁴⁵ Bu uygulamada etkin kişi öğreticidir. Çünkü öğretici öğrenciye örnek model olmalı, harfleri tanımada ona kılavuzluk etmelidir. Bunun için de önce öğretmen ardından da öğrenciler koro halinde harf tâlimi yapmalıdır. Her harf önce sakın, sonra şeddeli (eb, ib, üb, ebbe, ibbe, übbe gibi), daha sonra ise med harfleriyle (bê, bî, bû gibi) telaffuz edilmelidir. Kalkale harflerinin okunmasında özel ihtimam gösterilmeli (kalkale harfinin ortada geldiği yerde ülkemizde çoğunlukla sekte yapılmaktadır), telaffuzu zor ve hatalı okuma ihtimali yüksek olan harfler, koro halinde okuyan öğrencileri gerektiğinde tek tek dinlenerek kontrol edilmelidir. Bu uygulama, doğru Kur'an okumanın ve okutmanın, talebeyi derste zihnen yoğunlaştırmanın önemli bir safhasıdır.⁴⁶ Bu merhaleyi öğrencilere iyice belletmek gerekir.

5. Yüzünden Okutmanın Önemi

Kur'an-ı Kerim'i mushafa bakarak okumanın daha önemli ve sevaplı olduğu belirtilir. Gazzâlî'nin naklettiğine göre, Hz. Osman (r.a) Kur'an-ı Kerim'i yüzünden çok okuduğu için mushafı eskitmiştir.⁴⁷

Kur'an-ı Kerim'i iyi bir şekilde öğrenmenin temel yolu, yüzünden okuma safhasında kullanılan yöntem ve tekniklerin doğru ve yerinde kullanılmasıyla mümkündür. Yüzünden okutmak için birçok metot uygulanmaktadır. Ancak alternatif olarak şöyle bir metot önerilebilir: Öğrenciye, Kur'an'ın yüzünden okumanın önemi anlatılmalı ve öğrenmeye teşvik edilmeli, yüzüne okumada gerektiğinde yazı tahtası kullanılmalı, CD vb. görüntülü materyallerden faydalanılmalıdır. Örneğin Kur'an'dan üç satır, (veya kısa bir âyeti) kelime kelime öğrencilerle birlikte tekrar edilmeli, öğrencilerin aynı satırları yaklaşık yirmi-yirmi beş kez okumaları sağlanmalıdır. Birkaç sayfa bitinceye kadar aynı metot uygulanmalıdır. Daha sonra diğer beş satıra geçilmeli, oradan da öğrencinin durumuna göre yarım sahifeye çıkarılmalıdır, ilerleyen aşamalarda iyi okuyan öğrencilere bir sahife verilebilir. Bütün bunlar öğrenciyle birlikte koro halinde yapılmalıdır. Yüzünden okumada birebir ders alma tercih edilen bir metot olmamalı; öğrenciler seviyelerine göre gruplandırılmalı, mümkün olduğu ölçüde sınıf içerisindeki grup sayısı asgari (iki veya üç grup gibi) düzeyde olmalı, öğrenci sesli bir şekilde sınıfta dersini okumalı, öğretici ve diğer öğrenciler okuyanın hatası varsa birlikte tespit etmeli ve böylelikle ders monotonluktan kurtarılarak öğrencinin

⁴⁵ Davut Kaya, "Kur'an-ı Kerim Öğretim Yöntemlerinin Geliştirilmesi", *Diyanet İlmî Dergi*, Kur'an Özel Sayısı, 2. Baskı, Ankara 2012, s. 615.

⁴⁶ Fatih Çollak, "Kur'an-ı Kerim Öğretim Teknikleri", *Etkili Din Öğretimi*, Eylül 2010, s. 516; Eyüp Öztürk, Mekke Erkek Kur'an Kursu Fahri öğreticinin konuyla ilgili ders notlarından, öğrenilmiştir.

⁴⁷ Gazzâlî, Ebû Hâmid, *İhyâü Ulûmi'd-dîn*, Beyrut-Dımaşk 1990, I, 971.

aktif olması sağlanmalıdır.⁴⁸ Bu metot öğrencinin toplum içinde okurken heyecanını kontrol etmesinde ve kendine güvenmesinde de etkili bir yöntemdir. Ayrıca Kur'ân'ın yüzüne okunmasında öncelikle tertil metodu tercih edilmelidir. Kur'ân yüzüne okutulurken mutlaka tecvid kaidelerine göre öğretilmeli, tecvid kuralları ise daha sonra gerektiğinde teorik ve uygulamalı olarak verilmelidir. Öğrenci merkezli bir eğitim metodu tercih edilmelidir.⁴⁹

Anılan kuralların yanı sıra Kur'ân-ı Kerîm'i yüzünden öğretmede kullanılabilecek diğer teknikler; harflerin tanıtımı, kelimelerin tekrarı, grup halinde planlı çalışmalar, dönüşümlü tekrar edilen günlük çalışmalar, planlı grup çalışmaları ve seviye geliştirme çalışmaları şeklinde sıralanabilir.⁵⁰

Kur'ân-ı Kerîm'i seri okuyabilmek için hızlı okumayı geliştirmek gerekir. Bu dönemde en çok dikkat edilmesi gereken "**az yeri çok defa okumak**" ve okuma hızını yükseltmektir. Bu uygulamayı bir süre devam ettirmede sabır ve azim göstermektir. Çünkü başlangıçta okuma hızı gelişmiyor gibi algılanabilir, fakat bir süre devam edildikten sonra kolaylıkla seri okuyuşun gerçekleştiği görülecektir. Bu bağlamda ilk olarak yüzüne okumayı geliştiren öğrencilere "çok sayfa okutmak yerine aynı sayfayı çok defa okutmak" tercih edilmelidir.

6. Tecvidin Öğretilip Kavratılması

Kur'ân-ı Kerîm'i tecvidli olarak okumak ve okutmak, üzerinde durulması gereken en önemli hususlardan biridir. Tecvid konularının anlatımında sade, kolay ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır.⁵¹ Kur'ân-ı Kerîm tilâveti aynı anda okuyuş ve tecvid kurallarının uygulanarak gerçekleştirildiği bir eylemdir. Bu kurallardan her biri meleke haline getirilmeden Kur'ân tilâveti arzu edilen nitelikte gerçekleştirilemez. Okuyucu peş peşe gelen kelimeleri zorlanmadan akıcı bir üslupla okumanın yanı sıra, aynı anda meddin miktarına, tutma ölçülerine, harflerin kalın veya inceliğine, nerede durmasının daha uygun olacağına, sesteki tavrına ve daha birçok kurala aynı anda hükmetmelidir. Bu da ancak her kaidenin meleke haline getirilmesiyle mümkün olabilir. Yani bu kuralların uygulanışı esnasında okuyucu herhangi bir kurgulama yapmadan, zorlanmadan, rahatlıkla okuyuşunu sürdürebilmelidir. Bu noktada da öğreticiye büyük görevler düşmektedir. Öğreticinin bu noktada hedef kitleye meleke kazandırabilmesi için kendinin bu kurallara iyi bir şekilde vâkıf olması, öğrencilerini bilgi enkazı altında bırakmadan teoriden ziyade pratiğe yönelerek uygulama ve uygulatma noktasında etkili olması

⁴⁸ Nazif Yılmaz, "Kur'ân Öğretiminde Yöntem ve Teknikler", *Etkili Din Öğretimi*, s. 536; "Kur'ân-ı Kerîm Öğretim Yöntemlerinin Geliştirilmesi", *Etkili Din Öğretimi*, s. 520.

⁴⁹ Mekke Erkek, Fatih Erkek, Dereğümü Kız, Hayırlar Kız Yatılı Kur'ân kursları öğrencilerinin konuyla ilgili ders notlarından öğrenilmiştir.

⁵⁰ Muhammed Vehbi Dereli, "Kur'ân-ı Kerîm Öğretim Teknikleri Bilgisi", s. 4-5.

⁵¹ Sade ve kolay bir dille tecvid anlatımı için bk. MEB *İmam-Hatip Liseleri Kur'ân-ı Kerîm Ders Kitabı*.

gerekmektedir. Tecvid kuralları hakkında geniş bilgi edinmek için alanın kaynak kitaplarına müracaat edilmelidir.⁵²

7. Hafızlık ve Sorunları

Kur'ân'ı okumanın, ezberlemenin, anlamaya çalışmanın ve başkasına ulaştırmanın aynı zamanda bir ibadet olduğu inancı⁵³ ve Kur'ân'ın ilâhî koruma altında olması⁵⁴, Kur'ân eğitiminde önemli bir teşvik unsuru oluşturmaktadır. Hafızlık yapmak için motivasyon, ezber metodu, hafızlığın korunması ve öğretici faktörü gibi özellikler dikkate alınmalıdır.

Öncelikle ezberleme yeteneği olan öğrenciler hafızlığa ayrılmalı, hafızlık takip komisyonu tarafından hafızlık hazırlık dönemine başlayacak öğrencilerin seçimi yapılmalı, hazırlık döneminden hafızlık dönemine geçecek öğrencilerin tespiti yapılmalıdır.⁵⁵ Bir öğrenci, hafızlığa başlamadan önce yüzünden okumayı seri ve düzgün yapabilmeli, harflerin mahreçleri ve tecvid kuralları iyice kavratılmalı, varsa problemleri dinlenerek moral ve motivasyon verilmelidir. Tekrarlar ne çok hızlı ne de çok yavaş olmalı, normal, anlaşılır bir akıcılıkla verilmeli, Kur'ân "hezreme"⁵⁶ (hızlı okuma) usulüyle tilâvet edilmemeli, âyetler mutlaka ritmik okuma (nağme ve makam) ile ezberlenmeli, ders zamanında verilmelidir. Öğrencinin kapasitesine göre ezber verilmeli, usandırılmadan kendisine dinlenme imkânı sağlanmalıdır.⁵⁷

Klasik hafızlık eğitiminde, verimi düşüren temel etkenler arasında şunlar söylenebilir: Öğrencinin, "Nasıl ezber yapabilirim?" sorusuna, öğreticinin/öğretmenin net bir cevap verememesi, öğrencinin hıfza başladığında ne zaman hafız olacağını bilememesi, aynı kursta farklı bir programla ders yapan öğrencilerin bulunması ve derslerin aksamasının hiçbir sorun teşkil etmemesi, öğrencilerin zamanı etkin kullanamaması, öğretici tarafından öğrencilerin derslerini takip ve dinleme görevlerinin kişisel ve resmî işler gerekçesiyle ihmal edilmesi,

⁵² Mesela bk. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr*, Beyrut, ts., müellifin mukaddimesi; İsmail Karaçam, *Kur'ân-Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*.

⁵³ Dârimî, "Büyü", 1; Buhârî, "Tefsîr", 263.

⁵⁴ Hicr 15/9.

⁵⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'ân Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği ile 20.07.2012 tarihli ve 81 sayılı onayla yürürlüğe konulan yönerge, Hafızlık Takip Komisyonu, Madde, 40, s. 14.

⁵⁶ Harflerin mahreç ve sıfatlarını ihlal ederek hızlı okumaya "hezreme" denilmektedir. Bu tertil metodunun, tecvid ölçülerine göre câiz olmadığı, bu usulle namaz kıldırılamayacağı ve mukabele okunamayacağı belirtilmektedir (bk. Hüsnü Şeyh Osman, *Hakku't-Tilâve*, 12. bs., Dımaşk 1998, s. 64; Mustafa Kemal Önder, "Müzakere", *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu-1 (30 Mart-1 Nisan 2012)*, Ankara: DİB Yayınları, s. 92.

⁵⁷ Davut Kaya, "Kur'ân-ı Kerîm Öğretim Yöntemlerinin Geliştirilmesi", *Etkili Din Eğitimi*, s. 521-526.

hafızlık süresinin uzun tutulması, öğrencilere sorumlulukları dışında iş yaptırılması, belletmen eksikliği, öğrencilerin yapmış oldukları ezberleri muhafaza edememesi.⁵⁸

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yaptığı yeterlik sınavlarında ve hazırlayıcı eğitim uygulamalarında, hafızlık eğitimi almış olanların ezber ve kıraatlerinde ciddi problemlerin olduğu dile getirilmiştir.⁵⁹ Yapılan bir araştırmaya göre, hafız olan kursiyerlerin birçoğunun meslekî din eğitimi kurumlarını tercih etmede istekli olmadıkları, başka alanlarda eğitim almayı düşündükleri ifade edilmiş, özellikle bayan hafız ve erkek hafız öğretici sayısının hâlâ yeterli düzeyde olmadığı, zaman zaman hafız olmayan öğreticilerin hafızlık yapılan sınıflarda görevlendirilebildiği, bunun da birtakım sorunlara neden olduğu dile getirilmiştir.⁶⁰

Ülkemizdeki yaygın klasik hafızlık geleneğinde Kur'ân'ın tamamının her cüzün sonundan başlanıp cüz başına doğru ezberlenmesi ve bunun ara vermeden yapılması esastır. Halbuki birçok İslâm ülkesinde beş cüz hafızı, on cüz hafızı ve yirmi cüz hafızı ve tam hafızlık kategorileri bulunmaktadır. Kur'ân öğretimin yapıldığı, ülkemiz dışındaki hemen her yerde hafızlık, ya Kur'ân'ın baştan sona doğru ya da sondan başa doğru ezberletilmesi tertibiyle yapılmaktadır.⁶¹

Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan hafızlık belgesi almış olanlarla mevcut görevliler arasında hafız olanların karşılaştırılması yapıldığında, çoğunlukla hafızların meslek dışında kalmış oldukları anlaşılmaktadır.⁶² Alanda yapılmış bazı çalışmalar da baz alındığında şöyle bir oran karşımıza çıkmaktadır: "Ülkemizde Diyanet'ten resmî hafızlık belgesi almış olan yaklaşık her yedi hafızdan altısı meslek dışında kalmakta veya kalmayı tercih etmektedir."⁶³

Bazı İmam-Hatip liseleri ile İlahiyat fakülteleri mezunlarının özellikle Kur'ân'ı okumada yetersiz olduğu konusunda yaygın bir kanaat oluşmuştur.

⁵⁸ bk. Hatice Şahin, "Hafızlık Eğitimi, Hafızlığın Günümüzdeki Uygulama Modelleri", *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu- I*, s. 71-77.

⁵⁹ Mehmet Korkmaz, "Kur'ân Kurslarında Din Eğitimi", *Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde Rehberlik*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, 2011; Mehmet Zeki Aydın, *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu- I*, s. 43.

⁶⁰ Mehmet Korkmaz, "Kur'ân Kurslarında Din Eğitimi", *Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde Rehberlik*; Mehmet Zeki Aydın, *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu- I*, s. 43.

⁶¹ Akdemir, "Kur'ân Ezberinde Kalite İhtiyacı ve Donanımlı Hafızlık", *Usul İslâm Araştırmaları*, s. 30.

⁶² Suat Cebeci - Bilal Ünsal, "Hafızlık Eğitimi ve Sorunları", *Değerler Eğitim Dergisi*, sy. 4 (İstanbul 2006), s. 35; Ulvi Ata, "Hafızlık ve Eğitimi", *Diyanet Aylık Dergi*, sy. 222 (İstanbul 2009), s. 9-11.

⁶³ Akdemir, "Kur'ân Ezberinde Kalite İhtiyacı ve Donanımlı Hafızlık", *Usul İslâm Araştırmaları*, s. 25.

Osman Egin Hoca, Kur'an'ın ezberlenmesi hususunda şöyle bir metot önermektedir:

“Kur'an-ı Kerim'den bir sayfayı ezberlemeyi planladığımızda öncelikle sayfa iki bölüme ayrılır. Ezberlenecek âyetler, uzunluğuna ve ezberleme becerisine paralel olarak iki ya da üç parçaya bölünür. Her bir bölüm değişmeyen sabit tekrarlarla çalışılır. Örneğin; bölünen parçalardan ilki, üç kere sayfaya bakarak (yüzünden), üç kere de bakmadan (ezber) okunur. Bu rakam öğrencinin ezberleme kabiliyetine göre artar veya azalabilir. Bir kere yüzüne bir kere ezber, iki kere yüzüne iki kere ezber, dört kere yüzüne dört kere ezber veya beş kere yüzüne beş kere ezber gibi...

Bölünen parçalardan ikincisi de aynı usulle ezberlendikten sonra iki bölüm birbirine bağlanmalıdır. Bağlama esnasında ezber okuma, bakarak okumanın iki katıdır. Örneğin; bir kere yüzüne iki kere ezber, iki kere yüzüne dört kere ezber, üç kere yüzüne altı kere ezber gibi... Bu usulle yarım sayfa tamamlandığında kuvvetlendirme aşamasına geçilir. Yarım sayfanın tamamını üç kere yüzüne altı kere ezber okumak, ezberin kuvvetlendirilmesi için yeterlidir. Ezberlemede tek bir yöntem üzerinde yoğunlaşmak ve okuma sayılarını değiştirmeden ezberlemeye devam etmek öğrencinin ezber yapma becerisini çok kısa sürede geliştirir. Şöyle ki; ezber yapılan parçaları üç kere yüzüne üç kere ezber okuyarak ezberleyebilen bir öğrenci, usulünü bozmadan aynı prensiple ezberlerini yapmaya devam ettiği takdirde on gün sonra zorluk derecesi aynı olan âyetleri iki kere yüzüne iki kere ezber okuyarak hıfz etme yeteneğine kavuşabilir. Ancak sistemli ezber yapma yöntemiyle bu meleke çok daha kuvvetli hale getirilebilir.”⁶⁴

“Ezber yapmada en çok dikkat etmemiz gereken husus, ezber yapılacak sayfanın bir bütün halinde ezberlenmemesidir. Ayrıca ezberlenecek âyetler mutlaka ritmik okuma ile (nağme ve makam ile) ezberlenmelidir. Çünkü bu yöntemle ezberleme, okuyucu ve dinleyici üzerinde yılgınlık ve bıkkınlığın meydana gelmesini engeller. Öğretmen çalışmalar esnasında öğrencisinde yorgunluk ve bıkkınlık belirtileri gördüğünde çalışmaya mutlaka ara vermelidir. Dinlenmeden sonra, çalışmaya mümkünse farklı bir ortamda devam edilmelidir.”⁶⁵

Ezber yapılan yerlerin tekrar edilmemesi durumunda çok çabuk unutulması kaçınılmaz bir gerçektir. Bu olumsuz durumun oluşmasını engellemek için geçmiş ezberlerin sık sık tekrar edilmesi, öğrencilerin düzenli olarak geçmiş ezberlerini öğreticiye vermesi sağlanmalıdır. İşte bu, ülkemizdeki klasik usulle (her cüzü sondan başa) yapılan hafızlıkla mümkün olabilir.

⁶⁴ Osman Egin, "Kur'an Öğretiminde Problem ve Çözüm Önerileri", *Etkili Din Öğretimi*, s.4-5.

⁶⁵ Osman Egin, "Kur'an Öğretiminde Problem ve Çözüm Önerileri", *Etkili Din Öğretimi*, s.4-5.

D) ÖĞRETİCİ ile İLGİLİ PROBLEMLER ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

"Fem-i muhsin"; (müşâfehe) ehil ve alanında uzman bir öğretici, Kur'ân öğretimi için önemli bir faktördür. Her hafız veya kıraat icâzetine sahip bir kari "fem-i muhsin" diye nitelendirilebilir mi? İlmî yeterliğe sahip olmayıp, sağlıklı bir harf ve telaffuz temeline dayanmayan ve hâlâ yöresel şivenin izlerini taşıyan bir ağıza "fem-i muhsin" denilebilir mi? "Temel harf eğitimi" denilen Kur'ân harflerinin tanıtılması, en doğru sahih bir telaffuz ile uygulama ağırlıklı öğretilmesidir.⁶⁶ İbnü'l-Cezerî, Kur'ân harflerini ve lafızlarını doğru ifade etme ve sıhhat kriterlerini belirlemede, fasih Arapça telaffuzu temsil eden nebevî kaynağın ve o telakkiye mensup kıraat imamlarının esas alınması gerekliliğine işaret etmekte ve söz konusu kriterlere uymayan ve aykırılık arzeden okuyuşların doğru olmadığına dikkat çekmektedir.⁶⁷

Nitelikli ve iyi bir Kur'ân eğitimi için, eğitmenin/öğreticinin fem-i muhsin özelliklerini hakkıyla taşıyor olmasının yanı sıra, pedagojik ve psikolojik formasyona sahip, Arapça bilen, teknolojik imkânlardan yararlanarak gelişmiş eğitim materyallerini eğitimde etkin bir şekilde kullanabilen, donanımlı, alanındaki ulusal ve uluslararası bilgi, tecrübe ve uygulamaları takip eden, uyarılma ve güncelleme becerisine sahip olma gibi örnek öğretici formatı kazandıran vasıfları haiz olması da gerekmektedir. Ayrıca öğreticinin alan bilgisinin yanında metot ve program, iyi bir harf öğretimi de problemlerin çözümüne katkı sağlayacaktır.⁶⁸

Bu sorunun giderilmesindeki temel etken, öğreticinin bu konulardaki eksikliklerinin farkına varıp daha çok araştırma ve okumaya yönelerek kendini geliştirmesidir. Çözüm önerileri olarak; öğretici, öğrenen merkezli bir yöntem ve teknikleri kullanmalı, Kur'ân-ı Kerîm'i öğretmedeki bilgilerinin yanında tefsir, hadis, peygamberler tarihi, eğitim gibi ilimlere vukufiyeti olmalı, gerekirse bu alanlarda uzmanlaşmalı ve böylelikle öğrencilerine Kur'ân-ı Kerîm'i bilinçli bir şekilde okuma alışkanlığını kazandırarak örnek olmalıdır. Çünkü kendini yenilemeyen bir öğreticinin öğrencilerine de bir şey öğretmesi mümkün değildir. Kurumlarda görev yapan öğretmenler, niteliklerini geliştirmek amacıyla hizmet içi eğitim uygulamalarına ve ihtiyaca binaen düzenlenecek tashih-i hurûf kurslarına katılmalıdırlar.

Öğreticiler, kursiyerlerini güdülemek için olumlu motifler kullanmalı, otoriter, katı ve yasakçı kurallara dayalı tutumlar sergilememelidir. Öğretici, söz ve

⁶⁶ Ülkemizde Kur'ân, genellikle mahalli Türk ağızıyla okunmaktadır.

⁶⁷ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 210; Akdemir, "Kur'ân Ezberinde Kalite İhtiyacı ve Donanımlı Hafızlık", *Usul İslâm Araştırmaları*, s. 28.

⁶⁸ Akdemir, "Kur'ân Ezberinde Kalite İhtiyacı ve Donanımlı Hafızlık", *Usul İslâm Araştırmaları*, s. 29.

davranışları arasında tutarlı olmalı, talebeleriyle ilgilenen, rol model bir öğretici tavrı ortaya koymalıdır. ⁶⁹ Öğrencilerin yaş gruplarını dikkate alarak onların seviyelerine göre hareket edilmelidir. Derslerle alakalı sorunları çözebilmek için dersle ilgili metot ve ilkeler tespit etmeli, hedef kitlenin ilgisini çekecek, katılımını sağlayacak materyaller kullanmalı, gerekli seviyede teknolojik araçları kullanmayı bilmelidir.

Kur'ân öğretimi yapan öğretmenlerin moral ve motivasyonunu olumsuz etkileyecek değerlendirme ve yaklaşımlardan kaçınılmalıdır. Amir ve memur arasında güvene dayalı bir ilişki kurulmalıdır. Doğru rehberlik ve yerinde denetimler bu ilişkiyi güçlendirecektir. Öğreticilerin sorumluluğu ve emeği takdir edilmelidir.

Kur'ân öğretimi yapan bir öğreticinin, öğrencilerinin aileleriyle de diyalogu iyi olmalıdır. Bu, öğrencinin ihtiyaçlarının tespitinde, verilen ödevlerin kontrolünün yapılmasında, ebeveynle ortak hareket ederek öğrenciyi olumsuzluklardan korumada çok önemli bir faktördür.

Öğreticinin/eğitmenin, tilâveti Allah rızası için yapması gerektiği konusunda, İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449) şu görüşe yer verir: "Boğazda düğümlenen bir şey kalbe ulaşamaz. Kur'ân'ın yalnızca dillerde dolaşması demek, onun kalbe intikal etmediği anlamına gelir. Dahası bu, imanın, onların kalplerine iyice yerleşmediği manasını içerir. Lafta kalan bir şey, nasıl kalbi etkilemiyorsa, ağızdan öteye gitmeyen Kur'ân da kalbe tesir etmez. Kıraat Allah rızası için olmazsa başka emellere hizmet eder ve kişi dünyada bunlara nail olabilir."⁷⁰

E) ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ PROBLEMLER ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Öğretim sürecinin en iyi şekilde değerlendirilmesi, zaman ve emek israfının önlenmesi, topluma kazandırılacak bireylerin donanımlı ve sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesiyle mümkün olabilir.

İlâhiyat Fakültesi mezunlarının büyük bir kısmının Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde istihdam edildiği bilinmektedir. Yaygın din eğitimi alanında istihdam edilen bu kişilerin birtakım yeterliliklere sahip olmaları gerekmektedir. Yaygın din eğitimi alanında yapılan bazı araştırmalarda İlâhiyat Fakültesi mezunu gençlerin göreve başlayınca dua okuma, nikâh kıyma, cenaze hizmetleri yapma,

⁶⁹ Mehmet Zeki Aydın, *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu- I*, s. 50.

⁷⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, X, 123-124.

dinî içerikli konuşma yapma gibi konularda başarısız oldukları ifade edilmiştir.⁷¹ Başka bir araştırmada da İlahiyat öğrencilerinin cami içi din hizmetlerinde (namaz kıldırma, hutbe okuma vb.) kendilerini yeterli bulma eğilimine sahip görürken, cami dışı din hizmetlerinde aynı öz güveni taşımadıkları vurgulanmıştır.⁷² İlahiyat Fakültesi mezunu olan vaizler üzerine yapılan araştırmalarda, cezaevi vaizi ile diğer vaizlerin mesleklerinde alan bilgisi, hitabet, iletişim vb. konularda sorun yaşadıkları ifade edilmektedir.⁷³ Söz konusu araştırmalar bize, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin din eğitimi alanında sorunlar yaşadıklarını, söz konusu alanlarda yeterlik sorunlarının bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bunları telafi edebilmek için meslek öncesi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda görev alacakları alanlarıyla ilgili bilgi ve becerilerle donatmak gerekmektedir. Zira İlahiyat lisans programıyla fakülte'deki eğitim süreçlerinin onların istihdam edildikleri alanların gerçekleriyle örtüşmediği görülmektedir.⁷⁴

Son yıllarda İmam-Hatip Lisesi'nden mezun olan öğrencilerin Kur'ân eğitimi ve öğretiminde zayıf oldukları, mezunlarından bir kısmının doğru bir şekilde Kur'ân okuyamadıkları ve kısa bazı süre ve duaları ezberleyemedikleri bilinmektedir. Bunda kesintisiz sekiz yıllık zorunlu eğitimin rolünün büyük olduğu bilinen bir gerçektir.⁷⁵

Ülkemiz genelindeki Kur'ân kurslarında okuyan öğrencilerin yaklaşık % 90'ı bayan öğrencidir ve bunların çoğu "yetişkin ev hanımı"dır. Anılan talebelerin eğitim aldıkları Kur'ân kursundaki bazı problemler de şöyle sıralanabilir: Öğrenciler genel olarak kurslardan memnun olmakla beraber özellikle Diyanet'e bağlı yatılı kurslardaki talebeler, ilgi eksikliği, eleştirilmek, aşırı disiplin, hafızlık öğrenim yaşını geçmiş talebelerin varlığı ve bunların disiplini bozması, ders işleme şeklinin sıkıcı ve monotonluğu, hafız olmayan öğrencilerin hafızlık yaptırması, kurs binalarının fizikî açıdan yetersizliği, sosyal etkinliklere yeterince yer verilmemesi, belletici ve rehber öğretici istihdam edilememesi gibi problemlerle karşı karşıya oldukları ifade etmektedirler.⁷⁶

⁷¹ S. Özdemir, "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, Isparta 2003, s. 537-538.

⁷² A. Onay, "İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Cami Eksenli Din Hizmetlerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Alandaki Formasyon İhtiyaçları", *Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, Isparta 2003, s. 416.

⁷³ A. Doğru, *Din Görevlilerinin Hizmet Alanları ve Problemleri: Kayseri İlinde Görev Yapan Vaizler Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi, 2008), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 91-93.

⁷⁴ Mehmet Korkmaz, "Yaygın Din Eğitimi Yetiştirme Açısından İlahiyat Fakülteleri Lisans Programının Değerlendirilmesi", *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu- I*, s. 227-231.

⁷⁵ Mustafa Öcal, "Hafızlık Destekli Sınıf Projesinin Müzakeresi", *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu- I*, s. 306.

⁷⁶ Mehmet Zeki Aydın, *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu- I*, s. 48.

Diyanet'e bağlı Kur'ân kurslarında eğitim alan öğrencilerin seçiminin belirli şartlara bağlı olmaması, her seviyedeki öğrencinin kurslara kabulü sonucunu doğurmaktadır. Farklı özelliklere sahip olan öğrencilere eğitim verebilmek; bunun yanı sıra yeterli niteliklere sahip olmayan öğrencilerden zekâ, kabiliyet ve muhakeme gücü gerektiren hafızlık eğitimi yapmalarını beklemek öğretimi zorlaştırmaktadır. İşte bu problemin önüne geçebilmek için konservatuarların seçtiği gibi sesiyle-sedasıyla, kabiliyetiyle ön plana çıkan, milli ve manevi değerlere haiz öğrenciler seçilmeli, bu öğrenciler için gerekirse burs temin edilerek teşvik edilmelidir.⁷⁷

Öte yandan Uluslararası İlâhiyat programıyla ülkemize gelen öğrencilerin bir rehber eşliğinde ders dışında da sıkça uygulama yapmaları gerekmektedir. Bunun için belirtilen öğrencilerin kaldıkları yurtlarda iyi bir belletmenin/rehberin istihdam edilerek günlük olarak uygulamaları takip etmesi yerinde olacaktır.

Kur'ân öğretimi yapılan müesseselerde ve İlâhiyat fakültelerinde, kursiyerlere Kur'ân tilâvetini icra edebilecekleri ortamlar hazırlanmalı, gerektiğinde bir Kur'ân/kıraat laboratuvarı oluşturulmalıdır.⁷⁸ Eğitimin verileceği ortamın fiziksel şartları iyileştirilmeli ve gerekli teknolojik donanımına sahip bir duruma getirilmelidir.

F) KUR'ÂN ÖĞRETİMİNDE "PROGRAMDAN KAYNAKLANAN" PROBLEMLER ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Kur'ân öğretiminde gerek Kur'ân kurslarında gerekse İmam-Hatip liselerinde ve İlâhiyat fakültelerinde verilen Kur'ân eğitiminin belirli bir plan ve program çerçevesinde uygulanması gerekmektedir. Bu plan ve program dersin işlenişinde öğreticiye kılavuzluk edecek ve onu yönlendirecektir. Belirlenen program dışında hareket edildiğinde öğreticinin, öğretme noktasında kargaşa ve sıkıntılar yaşaması beklenen bir sonuçtur. İşte bu olumsuz neticelerin önüne geçebilmek için alanın uzmanları tarafından hazırlanan günlük programa uyulmalı, ders müfredatının gerektirdiği ölçüde Kur'ân eğitiminin verilmesi sağlanmalıdır.

Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez, Kur'ân öğretimi programıyla ilgili olarak, il müftüleri toplantısında, Kur'ân öğretimindeki eksiklerin hizmet içi eğitim programları ile kısmen telafi edilebileceğini, ancak en kısa zamanda İmam-Hatip Lisesi müfredatı ile başkanlığın beklentileri arasındaki kopukluğun mutlaka giderilmesi gerektiğini, aynı durumun İlâhiyat fakülteleri için de geçerli olduğunu,

⁷⁷ Mekke Erkek, Fatih Erkek, Deregümü Kız, Hayırlar Kız Kur'ân Kursları öğreticilerinin konuyla ilgili ders notlarından öğrenilmiştir.

⁷⁸ Alemdar, "İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Dersleriyle İlgili Problemler, *CÜİFD*, XII, s. 207-208.

İlâhiyat fakültelerinde gündelik hizmet planlarının ya gerisinde ya da çok üstünde bir müfredat izlendiğini ifade ederek problemlere vurgu yapmıştır.⁷⁹

Hiç şüphesiz Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yaygın din eğitimi faaliyetlerinin en önemli bölümünü Kur'ân kursu hizmetleri oluşturmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nca "Çerçeve-Esnek Öğretim Programı" anlayışına dayalı olarak hazırlanmış olan ihtiyaç odaklı öğretim programında öğreticiler, öğrenenlerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda neyi, ne kadar işleyeceklerine karar vererek, ders konularının sınırlarını belirleyebileceklerdir. Görüldüğü gibi Diyanet İşleri Başkanlığı çerçeve-esnek bir eğitim programını hedeflemiştir. Bu doğrultuda hazırlanan ihtiyaç odaklı "Kur'ân Kursları Öğretim Programı" ile kamuda veya özel sektörde çalışan/çalışmayan vatandaşların tercih ettiği gün ve saatlerde istedikleri öğretim programlarına katılımları amaçlanmıştır.⁸⁰ Ayrıca Kur'ân kurslarındaki yaygın din eğitiminde yaş sınırlandırılması da sona ermiştir.⁸¹

İlâhiyat Fakültesi ve İmam-Hatip okullarında da toplumsal talepler doğrultusunda bir müfredat programı geliştirilebilir. Bu bağlamda öğrencilerin ihtiyaç ve taleplerini dikkate alan bir yapılandırmaya şiddetle ihtiyaç bulunmaktadır.

Kur'ân kurslarında verimliliği sağlarken, "Alanında iyi yetişmiş ve fem-i muhsin Kur'ân ehlini nasıl yetiştirmeliyiz?" sorusunun cevabını bulmaya çalışmalıyız. Bunun için din eğitimi ve din hizmetini veren kurumların müfredat ve programları yeniden gözden geçirilmeli, öğretimle alakalı konularda çözüm yolları aranmalı, programla ilgili metot ve ilkeler tespit edilmeli, hedef kitlenin ilgisini çekecek, katılımını sağlayacak materyaller kullanılmalı, ileri seviyede teknolojik araçlardan faydalanılmalıdır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Toplumun ihtiyaç ve beklentilerine paralel olarak Kur'ân öğretiminde öğreticilerin meslekî yeterliklerinin artırılması, önem arz etmektedir. Buradaki başarı da eğitimcilerin kişisel gayretlerinin yanı sıra kurumsal olarak Diyanet İşleri Başkanlığı ve İlâhiyat fakültelerinin de belirli bir plan ve program dahilinde, bu gelişime, başta hizmet içi eğitim faaliyetleri olmak üzere farklı alanlarda katkıda bulunması gerekmektedir.

⁷⁹ <http://www.diyanet.gov.tr/tr/icerik/il-muftuleri-toplantisi-ankarada-yapildi/6740.24.03.2011>.

⁸⁰ *İhtiyaç Odaklı Kur'ân Kursları Öğretim Programları: Yüzünden Okuyanlar İçin*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2012, s. 5.

⁸¹ 07.04.2012 tarihli ve 28257 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanan "Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'ân Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği" ile 20.07.2012 tarihli ve 81 sayılı onayla yürürlüğe konulan yönerge.

Diyanet İşleri Başkanlığı son dönemlerde yaygın din eğitimi hizmetlerinde önemli adımlar atmış, bu bağlamda bir taraftan hizmet içi eğitim uygulamalarına hız verirken, diğer taraftan da yaygın din eğitimi programları geliştirerek uygulamaya koymuştur. Söz konusu adımların amacına ulaşabilmesi için, vasıflı Kur'an eğitmenlerine ihtiyaç vardır.

İlahiyat fakülteleri, söz konusu gereksinimi karşılamada kilit bir role sahiptir. Zira Diyanet İşleri Başkanlığı'nın personel kaynağını büyük oranda İlahiyat Fakültesi mezunları oluşturmaktadır. Söz konusu öğrencilerin Kur'an eğitimi alanında sorunlar yaşadıkları, anılan alanlarda yeterlik sorunlarının bulunduğu yapılan alan çalışmalarından ve istatistiklerden anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, sözü edilen müfredatta ülkemizin şartları, Kur'an öğretimi alanındaki nitelikli din görevlisi ihtiyaçları da dikkate alınarak bir yapılanmaya gidilmelidir. Bu tür düzenlemeler yapılırken, ülke içindeki ve dışındaki alternatif Kur'an öğretim yöntem ve tekniklerinden de yararlanmak önem arz etmektedir.

Kur'an'ın eğitim ve öğretiminde büyük fedakârlık ve gayret gerekmektedir. Bu nedenle Kur'an eğitimi verecek öğretmenlerin, alanında uzman kişiler olmalarının yanında, mümkünse hafız, Tashih-i Hurûf veya Aşere-i Takrip Kursu mezunu, pedagojik formasyona sahip, musiki tecrübesi olan donanımlı kişiler olmaları da önem arz etmektedir. Ayrıca söz konusu kurslardan mezun olan öğretmenlerin tecrübelerinden de faydalanılmalıdır.

Öğretici/eğitmen arasında, Kur'an öğretimiyle alakalı yeni yöntem ve tekniklerle klasik deneyimlerin sentezlenebileceği iletişim ortamı sağlanmalı, öğretmenler için bilgi paylaşımı ve iş birliği platformu oluşturulmalı, geliştirilen Kur'an öğretim yöntem ve teknikleri paylaşılmalı, örnek çalışmalar ödüllendirilmelidir.

Nitelikli ve donanımlı Kur'an öğretim elemanı yetiştirebilmek için Diyanet İşleri Başkanlığı, İmam-Hatipler ve İlahiyat fakülteleri arasında koordinasyon ve iş birliği sağlanmalı, anılan kurumların müfredat ve programları yeniden gözden geçirilmeli, Kur'an-ı Kerim öğretimindeki engeller ve karşılaşılan problemlere çözüm yolları aranmalı, geleceğe, çağın ihtiyaçlarına cevap verecek ve kendini sürekli yenileyebilecek kaliteli kişilerin yetiştirilmesine gayret gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

Akdemir Mustafa Atilla, "Kur'an Ezberinde Kalite İhtiyacı ve Donanımlı Hafızlık", *Usul İslâm Araştırmaları*, sy. 3, İstanbul 2013, s. 35-36.

Akdoğan Ali, "Dinî Hayat Açısından İlahiyat Fakülteleri ve Diyanet Teşkilatının Fonksiyonu", *Diyanet İlmî Dergi*, XLIV, sy. 3, Temmuz-Ağustos-Eylül 2008, s. 109.

Alemdar Yusuf, "İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Dersleriyle İlgili Problemler", *CÜİFD*, XII, 2008, s. 203.

Ata Ulvi, "Hafızlık ve Eğitimi", *Diyanet Aylık Dergi*, sy. 222 (İstanbul 2009), s. 9-11.

Bırışık Abdülhamit, "Kıraat", *DİA*, XXV, 430-431.

Çollak Fatih, "Kur'an-ı Kerim Öğretim Teknikleri", *Etkili Din Öğretimi*, Eylül 2010.

Dereli Muhammed Vehbi, "Kur'an-ı Kerim Öğretim Teknikleri Bilgisi"

Doğru A., *Din Görevlilerinin Hizmet Alanları ve Problemleri: Kayseri İlinde Görev Yapan Vaizler Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Y. Lisans Tezi, 2008), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ebû Hâris Muhammed b. Mustafa Ahmed b. Şu'ayb, *el-Kelimâtü'l-Hisân fîma ya'înu ala'l hıfzı ve'l-Kur'ân*, Mektebu evlâdu's-Şeyh li't-turâs, ys., ts.

Ebû Ubeyde Kasım b. Sellâm, *Fezâilü'l-Kur'ân*, Beyrut 1995.

Egin Osman, "Kur'an Öğretiminde Problemler ve Çözüm Önerileri", *Etkili Din Öğretimi*, s. 601.

Egin Osman, *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu- I (30 Mart-1 Nisan 2012)*, Ankara: DİB Yayınları, 2013, s. 122.

en-Nevevî, Ebu Zereriya Yahya b. Şeref, *et-Tibyan, fi adabı hemeleti'l-Kur'ân*, (neşr. Muhammed Rıdvan Arkosî), 1. bs., Beyrut 1434/2013.

Gazzâlî, Ebû Hâmid, *İhyâü Ulûmi'd-dîn*, Beyrut-Dimaşk 1990.

İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl, *Lisânü'l-Arab* (nşr. Muhammed Abdülvehhâb Muhammed es-Sâdık el-Ubeyd), 3. bs., Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.

İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed, *Müncidü'l-Mukriîn*, Beyrut 1400/1980.

İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed *en-Neşr fî'l-Kıraati'l-Aşr*, Matbaatu Muhammed, Mısır, ts.

Karaçam İsmail, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, İstanbul: İFAV Yayınları, 2013.

Kastallânî, Ebü'l-Abbas, *İrşâdü's-Sârî*, Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî, ts.

Kaya Davut, "Kur'an-ı Kerim Öğretim Yöntemlerinin Geliştirilmesi", *Diyanet İlmî Dergi*, Kur'an Özel Sayısı, 2. Baskı, Ankara 2012, s. 615.

Koç Mehmet Akif, "Kur'an Kıraatında Türklere Özgü Mahalli Okuyuş Sorunu", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 51:2 (2010) s. 84.

Korkmaz Mehmet, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi", *Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde Rehberlik*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, 2011.

Korkmaz Mehmet, "Yaygın Din Eğitimcisi Yetiştirme Açısından İlahiyat Fakülteleri Lisans Programının değerlendirilmesi", *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu- I*, s. 227-231.

MEB *İmam-Hatip Liseleri Kur'an-ı Kerim Ders Kitabı*.

Onay A., "İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Cami Eksenli Din Hizmetlerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Alandaki Formasyon İhtiyaçları", *Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, Isparta 2003, s. 416.

Öcal Mustafa, "Hafızlık Destekli Sınıf Projesinin Müzakeresi", *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu- I*, s. 306.

Önder Mustafa Kemal, "Müzakere", *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu- I (30 Mart-1 Nisan 2012)*, Ankara: DİB Yayınları, s. 92.

Özdemir Saadettin, "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, Isparta 2003, s. 537-538.

Özel Mustafa, "Kur'an-ı Kerim'i Okuma ve Adabı", *Diyanet İlmî Dergi*, XLIII, sy. 2, 2007, s. 86-90.

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*, Tahran, ts.

Seyyid Ahmed Abdülvâhid, "Kur'an-ı Kerim'de Okuma (Kıraat) Lafızları" (çev. Ali Akpınar), *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas 1998, sy. 2, s. 200.

Suat Cebeci - Bilal Ünsal, "Hafızlık Eğitimi ve Sorunları", *Değerler Eğitim Dergisi*, sy. 4 (İstanbul 2006), s. 35;

Subhî es-Sâlih, *Mebâhis fî ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut 1968.

Şahin Hatice, "Hafızlık Eğitimi, Hafızlığın Günümüzdeki Uygulama Modelleri", *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu- I*, s. 71-77.

Tehânevî, Muhammed A'lâ b. Ali, *Keşşâfû Istılâhâti'l-Fünûn*, Kalküta 1862.

Temel Nihat, *Kıraat ve Tecvid Istılahları*, İstanbul 1997.

Yılmaz Nazif, "Kur'an Öğretiminde Yöntem ve Teknikler", *Etkili Din Öğretimi*, Eylül 2010.

Zerkeşî, Bedreddin, *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut, ts.